

de luces» (1961); també *enllunat* (J. G. M.); arag. *luna* (Borao); per a l'ús teatral, bastant caduc, de *lluna* o *lluneta*, així com per a la locució adverbial val. *a la lluna* o *a la lluneta* 'a la claror de la lluna', veg. notes de Gulsoy, *Sanelo*, p. 338.

DERIV.: Anàleg a aquestes accs. sembla ser el dim. val. *llunet* 'pintura circular en un sostre', MGadea (*Terra del Xè* II, 92; I, 398) «en les capelles hi ha vàrios *llunets* de Conchillos» (id., id. I, 205). *Llunetes de muntanya* val. «Biscutella montana, o Biscutella coronopifolia; doble escudo de monte; *lunetière de montagne*», Cavanilles (*Observ.* II, 334).

Llunada [1372], gran peix gormand, carnisser, semblant al peix martell (el nom grec *zýgaina* significa precisament 'martell') i al tauró: ben conegut a la Costa de Llevant («color blau fort, unes 3 roves, metre i mig de llarg, sol anar sobre aigua: sense negar la semblança amb el martell, dubten si és el que d'altres en diuen *bocadolç*», StPol, 1925); *unà lunádá* 'peix martell, carnisser' mall. (Portocolom, Cala Rajada, 1964, 1968), «martillo, cijena», JMBover (*NotIMall.*, 1834, 24). Nom que pot al·ludir a la forma més o menys rombal del seu cap.

Llunàtic [Ss. XIV, XV, *AlcM*; «*llunàtic*, foll: per intervalla insanus», Busa-N. D-III-4], pres del ll. tardà *lunaticus*, dit així perquè el seu mal s'atribuïa a un mal influx de la lluna; *llunatisme*. Per això mateix el llatí *lunatio*, *-ationis*, 'fase o fases de la lluna', d'on el descendent mig-savi *llunació* [Lab. 1840], prengué també de vegades el sentit de mal de llunatisme: *malus lunationis* o *mala lunationis* es digueren de les persones que hom creia atacades d'aqueix mal: «l'apòstol li diz --- per què, mantenent, l'ome fo desliurat; e quant o ausí dir lo Rey --- tramés per él, per so que li guarís una fila que l Rey avia *mala lunasós*», *VidesR*, 181r2 (*mala luneós*, ms. B; veg. p. 17, n. 12). *Llunaó* [Llull]. *Llunaire*. *Llunària*. *Llunat*. *Llunari* 'calendari de les llunacions' [1650] (eiv. «calendario perpetuo», Pérez Cabrero).

Lunar adj. (DFA.): també s'ha dit *llunar* (*AlcM*, i així ho posava Fontserè, adds. al *DOrt.*); però en l'ús barceloní se sent *lunár* amb *-r* sensible, i això no lligaria amb *llu-*. *Lluner*. *Lluneta*. *Llunista*. *Lúnula*. *Subllunar*. *Interluni*; *pleniluni*; *semiluni*; *semilunar*.

CPR.: Fontserè proposava *llunisolar*, però hauria de ser *luni-solar*. *Allunar*; *allunament*. *Desllunat*. *Relluna*.

APÈNDIX sobre història i semàntica dels noms de la lluna en la família indoeuropea. Com a llatinista, romanista i lingüista, em preocupà sempre el fet que l'eslau i l'irlandès donin a la lluna un nom igual, quasi idèntic, al llatí: *luna*, *luan*; amb tot i que hi hagué un nom de la lluna comú a totes les llengües indoeuropees: MEN(S)/MON-, que el llatí va reemplaçar per un mot substituït, derivat de l'arrel indoeuropea que vol dir 'lluïr, brillar'. ¿Serien, doncs, manlleus del llatí vulgar aquests mots eslaus i cèltics? Cosa que cap romanista havia plantejat, i que havia de saber l'estudiós del llatí vulgar. I si no ho eren: ¿com s'explicava que

en totes tres famílies lingüístiques s'hagués operat la mateixa substitució, i amb un resultat fonètic d'astoradora similitud?

La major part de les llengües indoeuropees, en efecte, han conservat el nom indoeuropeu de la lluna, que en l'origen fou també la denominació del 'mes': 'mes' es diu en ll. *mensis*, germ. *mēnōths* (gòt.: angl. *month*, al. *monat*), irl. *mí(s)*, gr. *μήν*, scr. *mās*, esl. *měsecū*, bàlt. *mėnėsis* etc.; 'lluna' es diu en germ. *mēna* (gòt.: angl. *moon*, al. *mond*), ave. *mānho*, persa *māh*, lit. *mėnū*, pruss. ant. *menins*, gr. dial. *μήνη* etc.

Es verssemblant que una i altra denominació, que en la llengua mare indoeur. devien ser una sola, es derivessin de l'arrel indoeur. *mē-* 'midar, mesurar' per tal com el mes era la gran unitat de temps, la bàsica en la mentalitat de l'home primitiu. Aquest prenia totes les mesures de temps segons la marxa i fases de la lluna: «quod lunae cursu vicibusque homines pristini tempus metiuntur» (Rozwadowski, *Rozprawy Akademii Cracoviensis* xxv, 1914, 425). Fins i tot en aquelles famílies indoeuropees que, en època literària, ja no usen el nom indoeuropeu de la lluna en el seu sentit estricte i propi, queda el nom aplicat al 'mes', i hi queden rastres directes o indirectes que llurs avantpassats havien usat aquest element lingüístic.

A la primera qüestió que em plantejava, és fàcil de respondre negativament. Tant en llatí com en eslau i en irlandès, el nom nou de la lluna prové d'una base comuna, de la forma *LOUK-SNĀ* (derivat de *LEUK/LOUK* 'brillar'), amb el valor d'epítet: 'la brillant, la resplendent'. És concep que, en totes tres llengües, en el grup complex *-ksn-* s'emudís primer la *k*; i després, segons la fonètica llatina, la *s* desapareix davant una consonant sonora, i el diftong *ou* es tanca en *ū* llarga. S'escau que l'evolució fonètica d'aquests dos punts no és gaire diferent en eslau ni en irlandès; *luan* o *lon* és la forma que ha revestit en irl., on ja es troba en irlandès antic: llengua que entre totes les cèltiques és on més rars són els latinismes, i on no hi ha pràcticament cap romanisme.

Pel que fa a les llengües eslaves, contenen molts elements manlleuats al grec; però fora d'això l'eslau antic era una llengua molt pura, amb pocs manlleus (alguns de germànics i iranís); però, d'origen llatí-romànic, poquíssims. Podríem sospitar una excepció, sobretot amb termes menys essencials que aquests dins la llengua (termes de cultura, i en les branques occidentals termes de religió); però difícilment en grans fets naturals, i si encara ens quedés un dubte seria només si es tractés de quelcom peculiar a un o pocs llenguatges eslaus i que fossin de cap al SO. Ara bé, el fet és que la 'lluna' apareix anomenada així en la major part de les llengües de la família, a partir del paleoslau *luna*, i incloent-hi les més allunyades de la Romània, entre elles el rus *luná*, i semblantment en búlgar, serbocroat, eslovè i polàbic, i s'havia dit així en txec i polonès medievals, on després s'ha antiquat. És, doncs, un mot eslau pur, contra les aparençes.

Queda l'altra qüestió: ¿per què es produí aquest canvi de denominació del nom de la lluna? i ¿per què